FNSiN

NOS

Nr 4 2019 Årgång 41

Medlemsorgan för föreningen Natur och Samhälle i Norden

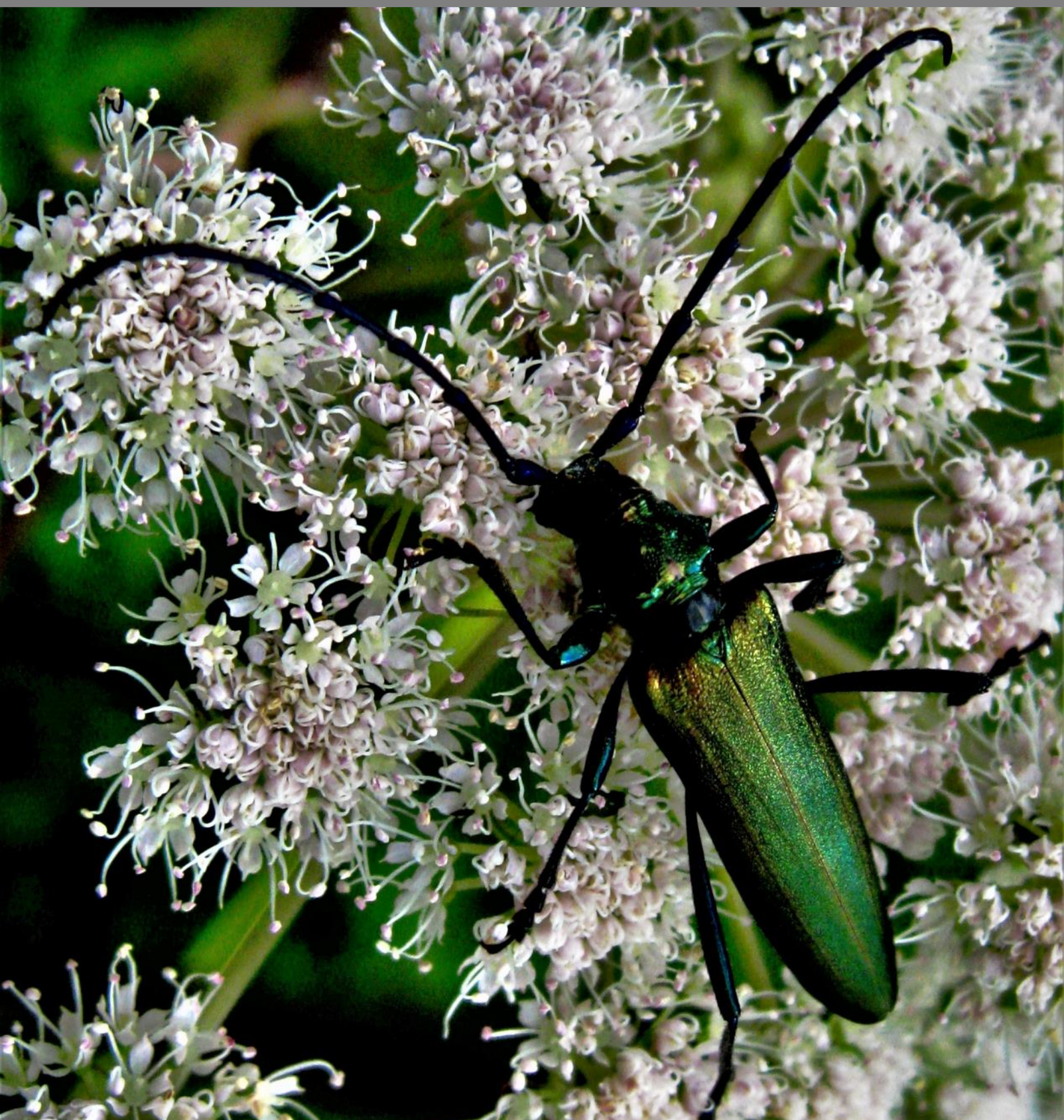

FNSiN grundades år 1973

Ur föreningens stadgar:

”§2 Föreningen skall samla intresserade av natur och samhälle i Norden till allsidiga studier därav. Genom studieverksamhet, föreläsningar, exkursioner och publikationer skall Föreningen sprida kunskap om natur och samhälle med huvudinriktning på Norden. Föreningen är en religiöst och partipolitiskt obunden ideell förening.

§3 Föreningens huvudsakliga intresseområden är Danmark, Finland, Färöarna, Grönland, Island, Norge, Sverige och Åland samt områden med historisk eller annan anknytning till länderna i Norden.”

FNSiN samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan och med andra föreningar. FNSiN ingår i Förbundet för Ekoparken.

Läs mer på vår hemsida
www.fnsin.nu

Föreningens adress:

c/o Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna

Medlemsavgiften 2019

Fullbetalande medlem 160 kr
Ny dito efter 1/7 80 kr

Familjemedlemmar
(oavsett antal) 80 kr

Plusgiro: 67 01 50- 2
Medlemsavgifter och beställning av skrifter

e-post : info@fnsin.nu

NOS

Redaktion:

Lisbet Scheutz
Soili Bisi Ström
Anders Schærström

Ansvarig utgivare :

Anders Schærström,
Kometvägen 49, 183 48 Täby;
08-758 30 03; 070-693 91 28
anders.schaerstrom@telia.com

Material till NOS skickas till:
nos.fnsin@gmail.com

NOS har ISSN: 0348-7970

NOS utkommer 4 ggr/år.
Manusstopp 1 dec/mars/juni resp. sept.

Tryckt hos:

Duplotryck, Kungsholmen

Internet

www.fnsin.nu

Webbansvarig:

Eva Bolander

Programsamordnare:

Lars-Olov Wallin

wallin.larsolov@gmail.com
070-1714829

FNSiN styrelse

Ordförande:
Eric Bolander
Tegelsmoravägen 11
748 42 Örbyhus
072 - 3181225
eric.bolander@telia.com

Vice ordförande:
Soili Bisi-Ström
Fatburs Kvarngata 14
118 64 Stockholm
08-191252; 072- 9921669
soibis@outlook.com

Sekreterare:
Camilla Berg
Fredrikslundsvägen14
168 34 Bromma
08-26 25 84
camillaberg8888@gmail.com

Kassör:
Eva Bolander
Tegelsmoravägen 11
748 42 Örbyhus
0768-452085
eva.bolander@telia.com

Övriga ledamöter:
Nina Bohigas
Dovregatan 14, lgh 1102
164 36 Kista
070-4547724
Nina_bohigas@hotmail.com

Bente af Edholm
Fritiofsvägen 4
182 54 Djursholm
070-4000199
bente.fnsin@gmail.com

Mikael Johansson
Hjulsta Torg Lgh 1408
163 65 Spånga
073-0657171
swoosh695@gmail.com

Lisbet Scheutz
Löjtnantsgatan 8A
115 50 Stockholm
073-9924125
lisbet.scheutz@gmail.com

Lars-Olov Wallin
Södermannagatan 57
116 66 Stockholm
070-1714829
wallin.larsolov@gmail.com

Våra böcker:

	normal	medlem
De goda ogräsen	75	50
Gotska Sandön	100	75
Kall ökensand	75	50
Spetsbergen	100	70
Tyresta	20	10

(Porto tillkommer)

Beställ genom Erik Elvers e.elvers@bredband.net

Omslag:

Framsida:
Diagona longhorn helb. Bilden tagen i Tyresta.
Foto: Claes Göran Ström

Baksida:
Från Gotska Sandön: Morgonpromenad
Foto: Erik Elvers

Redaktionen har ordet

Vi har ett problem. Ett lyxproblem. Vi har mer material och erbjudanden om artiklar än vad som ryms i ett nummer av NOS. Det är ju egentligen bara bra. Det visar att FNSiN har medlemmar som gärna delar med sig av tankar, upplevelser, reflektioner och kunskaper i form av såväl text som bild. Somligt måste alltså stå över till nästa nummer, i december. Men vi väntar på något gott och det visar att det finns liv i vår förening. Bilder finns förstås långt fler än vad som får plats i tryckt form och vi skulle faktiskt kunna lägga ut mer från våra resor och exkursioner på nätet. Hör av dig till vår nätmästare (se sidan 2) om du har bilder att erbjuda. Som du väl märkt försöker vi komplettera NOS med digitala medlemsbrev. Det händer mycket inom vårt intresseområde och allt kan inte vänta till en reguljär NOS eller få plats där. Förhoppningsvis hittar du ett och annat av intresse i e-posten, även om alla förstås inte kan vara intresserade av allt.

Men det finns också ett annat slags problem. Vi har långt ifrån så många medlemmar som föreningen en gång hade. (År 1980 var det ungefär 750.) Det är ett problem vi delar med många föreningar. Samarbete är ett sätt att lindra problemet, men vi behöver bli fler. Och nog borde fler gilla vad vi gör. Berätta gärna för dina likasinnade vänner, släktingar, arbetskamrater, och grannar om föreningen. Det är ofta på det sättet – genom de personliga nätverken – som vi har värvat nya medlemmar. Du kan kanske rentav ge någon av dem ett medlemskap i julklapp, födelsedagspresent eller vängåva. Läs mer om hur du gör längre fram i numret, på s. 15, eller på vår hemsida.

Och när nya medlemmar eller tillfälliga deltagare kommer till någon av våra begivenheter – se till att de blir indragna i kretsen och inte hamnar utanför!

När vi skriver detta har en grupp medlemmar nyligen gjort en innehållsrik exkursion i norra Uppland. Rapporter om den kommer i nästa NOS. I det här numret berättar några medlemmar om sina upplevelser från den åländska skärgården på försommaren. Några inslag om Gotska Sandön hittar du också. I år är det 300 år sedan rysshärjningarna drabbade ostkusten. Vi markerar det både med en artikel här i NOS och en vandring. Medan höstmörkret tätnar går vi också in i föredragssäsongen.

Väl mött i höst!

Redaktionen och styrelsen

Resan till Åland 27 maj – 2 juni 2019

I augusti 2018 träffades ett flertal medlemmar för att planera en resa till Åland under september 2018. Vid mötet kom vi fram till att resan skulle göras under försommaren 2019. Vi bestämde också att vi under hösten skulle ha en studiecirkel om Åland. Under studiecirkeln gick vi bland annat igenom Ålands historia, språk, natur, geologi, förhållande till Finland och Sverige, matkultur, majstänger, sjöfart och postrodd.

Vid möten under våren bestämde vi när resan skulle genomföras och att vi huvudsakligen skull besöka ett urval av Ålands östliga öar. Till slut blev vi sex som cyklade och tre som åkte bil.

Måndagen den 27 maj tog de flesta av oss Viking Lines moderna gasdrivna färja M/S Grace från Stadsgårdskajen. När vi kom till Mariehamn anslöt resten av sällskapet. Ganska snart hittade vi cykelleden från Mariehamn till Godby där vi bodde första natten på ett av Ålands två vandrarhem. På kvällen åt vi en god middag på Pub Stallhagen, som är Ålands enda bryggeri.

Tisdagen den 28 tog vi oss på cykelvägar först till Kastelholms slott där vi fick ta del av slottets långa och brokiga historia. Vid slottet finns också Friluftsmuseet Jan Karlsgården, vilket är fyllt av åländska traditioner och gav oss en bild av hur en åländsk gård kunde ha sett ut under 1800-talets andra hälft. I dag finns ett tjugotal byggnader på Jan Karlsgården – alla hitflyttade från olika delar av Åland. De bilåkande valde att, i stället för att äta lunchpaket i Jan Karlsgårdens trädgård, äta en gourmetlunch på Smakbyn som drivs av den kände åländska krögaren Michael Björklund. Vi besökte Fängelsemuseet Vita Björn som under nästan 200 år användes som häkte och fängelse. FNSiN-medlemmen Kjell Linnér har bott på fängelset, men först efter det att det stängdes 1975.

På eftermiddagen besökte vi Bommarsunds fästning, som en gång i tiden var Ålands mest magnifika byggnadsverk. Fästningen uppfördes av den ryska krigsmakten som en, för dem, viktig utpost mot väster. Under Krimkriget, 1854, förstördes fästningen. Vi vandrade på en vandringsled runt

Reseledaren Göran Lindwall *Foto Kent Hult*

fästingen som tog oss till Notviktornet som är ett runt försvarstorn, med en magnifik utsikt över hela området. Därefter lämnade vi fasta Åland och började ta oss ut på öarna Prästö, Töftö och Vårdö. Från Hummelvikens färjfäste tog vi Norra Linjens färja till Lappo. På färjan träffade vi Kjell Törnvall, som visade sig vara en viktig dörröppnare för oss under vårt besök på Lappo. På Lappo bodde vi på Gästhemmet Pellas, där tillbringade vi två nätter i tre lägenheter. Då bilen inte höll på att komma med färjan visade det sig nödvändigt att förboka färjeturerna för bilen. När vi försökte boka Tvärlinjens färja, märkte vi att den inte skulle köras på Kristi Himmelfärdsdagen, vilket innebar att vi inte kom till Kökar, som vi hade planerat. Det blev också nödvändigt att hitta ett nytt boende på Kumlinge. Samtidigt bestämde vi att under hösten göra en separat resa till Kökar.

Under onsdagen tog vi Norra Linjens färja till Brändö, med alla sina öar. Brändö kommun är i norr Ålands östligaste kommun innan man med färja kommer till Finland. Vi cyklade denna dag drygt fem mil, vilket var resans längsta cykeltur. När vi kom tillbaka till Lappo hade Kjell Törnvall sett till att hans sambo som driver handelsboden skulle ha öppet för oss. Därefter besökte vi skärgårdsmuseet i Lappo där Kjell guidade oss på ett kunnigt och intressant sätt.

På torsdagen som var Kristi Himmelsfärdsdag tog vi Norra Linjens färja tillbaka till Kumlinge. På Kumlinge besökte vi Sta Anna kyrka, som är en enskeppig salkyrka med ursprungliga kalkmålningar. Vi fick guidning av kyrkvärden och kyrkomusikern. Några av oss passade på att deltaga i gudstjänsten. Vi vandrade på Kumlinge vandringsled som började vid Kumlinge Gästhamn och passerade Kumlinge kyrka. Några tog linfärjan till Seglinge och utforskade denna ö och träffade åter kyrkvärden som är butiksföreståndare för Seglinge Andelshandel. Vi bodde i två stugor på Kumlinge Stugor och middagen åt vi på Restaurang Kastören. Både stugbyn och restaurangen, var egentligen stängda, men då vi bokade, öppnade man dem för oss. Tack vare det fick stället ytterligare några gäster.

Fredagen den 31 maj åkte vi över Snäckö och tog Tvärlinjens färja från till Överö som är en ö i Föglö kommun. Vi besökte Föglö kyrkogård och tittade på kyrkan utifrån. Plötsligt kom en ung man på moped. Han undrade om vi ville se kyrkan och det ville vi naturligtvis. Ynglingen som heter Caspian Boström visade oss stolt sin kyrka som han visste mycket om och pratade speciellt mycket om ett litet relikkors i silver, som hade hittats i en relikgömma vid en utgrävning av altaret. En kopia av det lilla relikkorset i silver pryder numera högaltaret. Därefter besökte vi Föglömuseet som kommunen hade öppnat för oss. Museet ligger invid färjfästet i Degerby i ett gammalt packhus från 1820-talet och utställningen temat "Föglö Förr och nu". På Föglö bodde och åt vi i Enighetens Gästhem som är en historisk miljö.

Lördagen den 1 juni tog vi färjan från Föglö till Svinö färjfäste. Vi åkte över Lemland och Lumparland till Mariehamn på fasta Åland. De flesta av oss besökte Ålands sjöfartsmuseum och Pommern. Det

är ett fantastiskt museum som visar åländsk handelssjöfart från förr till nu. Några valde att åka hem efter museibesöket, men de flesta valde att övernatt på Gästhem Kronan.

Före hemresan på söndagen besökte en del av oss Mariehamnsmuseet där vi vandrade runt bland

miniatyrstadens montrar och upplevde hur Mariehamn såg ut på 1920-talet. Under vandringen fick man entusiastisk guidning av en av byggarna och av andra besökande ålänningar. Några besökte också Ålands kulturhistoriska museum och Ålands konstmuseum mitt i Mariehamn, det är två mycket intressanta museer.

Åland är fantastiskt vackert och intressant med alla sina öar. Vi träffade många stolta, vänliga ålänningar som gärna pratade om och visade sin hembygd för turister.

Det visade sig fungera bra att en del cyklade och en del åkte bil. Ibland bestämde vi att vi skulle träffas på olika ställen och ibland träffades vi ändå. Bilresenärerna kunde göra lite fler utflykter än vad cyklisterna kunde göra.

Göran Lindwall

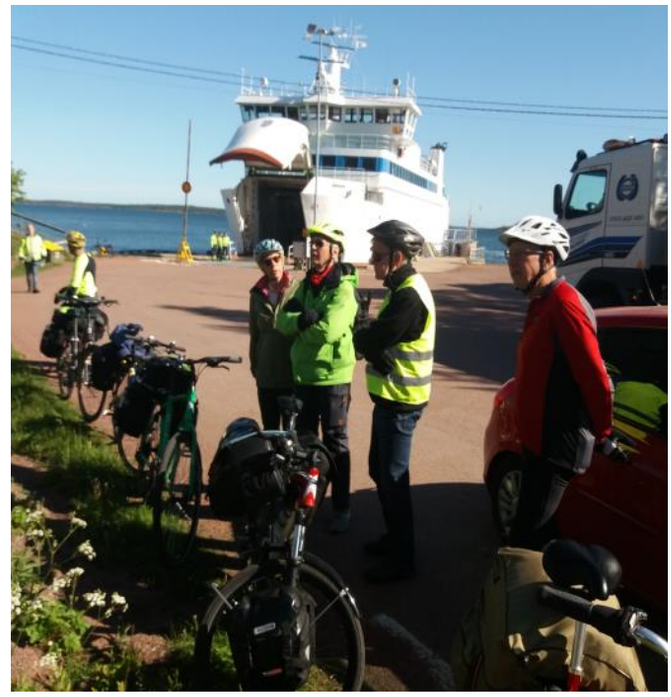

Foto: Kent Hult

Ålands yta - och därunder

När man trampar i uppförsbackarna funderar man inte i första hand över hur dessa har bildats. På ytan påminner landskapet om Stockholms skärgård. Det är naturligtvis ett postglacialt landskap vi kör igenom, präglat av morän och rundhällar med stötsidor och läsidor. Klapperstensfält träffar vi på ett par gånger, men stenarna är inte alltid rundade utan kantiga, vilket kan tyda på att de bildats under tundraliknande förhållanden i stället för i strandkanter.

Sedan isen lämnat området för ca 11 000 år sedan dröjde det ytterligare några tusen år innan Åland började höja sig över vattenytan. Idag räknar man med 6757 öar, holmar och skär. Nästan överallt är havet inom synhåll – vikar, fjärdar, små sjöar eller öppet hav.

Att skärgården bildats har att göra med själva berggrunden samt med den landhöjning som skett och sker efter den senaste istiden. I samband med den svekofenniska bergskedjeveckningen för 1,8 -1,9 miljarder år sedan kolliderade flera vulkaniska öbågar med varandra. När sedan berggrunden stabiliserades och svalnade började den spricka och det uppstod gångbergarter såsom pegmatit och diabas. En annan följd av denna geologiska oro är Ängskärsfjärden som vi snuddade vid när vi cyklade runt på Brändö. Från luften eller på en karta ser man tydligt hur små öar antyder en cirkel (Åva-ringen). Den lär ha uppkommit då en diapir, en gasrik magma, bröt igenom jordskorpan. Det lär ha skett på några minuter!

Ålands berggrund präglas av den form av granit som kallas rapakivi – en variant (eller snarare flera varianter) med stora korn och typiskt rödbrun bottenfärg. Fasta Åland är det största rapakiviområdet i sydvästra Finland. Den rödbruna färgen, som kommer av kaliumfältspat, ser vi ständigt i grus på vägar och vägbankar.

Hela berggrunden är emellertid inte av vulkaniskt ursprung. Det finns också kalksten och Åland är den nordligaste plats där man funnit fossil från ordovicium för bara knappt 450 miljoner år sedan. På den tiden låg det som skulle bli Åland (liksom hela Fennoskandia) i ett tropiskt hav. Fossilfynden har man gjort på Lumparn som vi dock inte besökte.

Naturgeografin, dvs. skärgården som sträcker sig bort till Finlands fastland, lär ha varit ett viktigt argument för att låta Åland tillhöra Finland och inte Sverige. Tydligen kom skärgården att väga tyngre än språket.

Anders Schærström

Det finns en hel del referenser om Ålands geologi, dock inte särskilt detaljerade för de trakter vi besökte. Intresserad får gärna höra av sig till mig. (Kontaktuppgifter, se sidan 2.)

Kastelholm

Ett par mil från Mariehamn, öster om Godby, ligger Ålands enda medeltida borg Kastelholm som första gången omnämns 1388 och torde vara byggd under andra halvan av 1300-talet. Den spelade med sitt centrala läge mellan Sveriges båda rikshalvor en viktig roll under unionstiden på 1400-talet och behärskades omväxlande av svenskar och danskar, bland andra kaparen/riddaren Søren Norby och den (enligt Nordisk Familjebok) ”käcke hövdingen” Lyder Friman. Dess storhetstid fortsatte på 1500-talet – Gustav Vasa var ju bördig från det närbelägna Uppland och intresserad av Åland och slottet blev ett kungligt jaktslott där han också bodde en tid 1556. Hans son Johan (III), som ju var hertig av Finland, vistades där några gånger under de följande åren och den avsatte Erik XIV hölls fången på slottet hösten 1571. En skylt på en vägg säger att fängslet skulle vara ståndsmässigt, och här fick han ännu leva tillsammans med Karin Månsdotter och deras barn.

Sträckmuren runt slottet är nära 2½ m tjock och har en längd av mer än 200 m. Förutom byggnaderna finns inom den ett par (små) borggårdar och en fängelsehåla. Den senare saknar all uppvärmning, och vi tänker med vemod på dem som satt i den vintertid.

Slottet brann vid några tillfällen och förföll alltmer men har restaurerats. Det är en av Ålands främsta sevärdheter, och bland annat två skolklasser är där samtidigt med oss. Några guider är utplacerade och demonstrerar t ex ulltvinning och sömnad. Åtskilliga föremål finns utställda i olika rum i slottet, de med barnasinnet i behåll kan prova hjälmar och ring-brynjor och i taket i en sal finns de olika innehavarnas vapensköldar målade.

Bomarsund

Längst österut på Fasta Åland, nära sundet mot Prästö, ligger resterna av fästningen Bomarsund. Fästningen började planeras snart efter den ryska erövringen eftersom Åland var kejsardömets västligaste utpost, men själva bygget satte igång först på 1830-talet. Den var en mycket stor anläggning som vartefter utvidgades. Den totala golvytan i huvudfästet var minst 18.000 m² varigenom den var Ålands största byggnad någonsin! Under Krimkriget angreps den av en fransk-brittisk styrka och gav sig med sin besättning om drygt 2000 man efter en veckas bombardemang. Fästningen sprängdes sedan, och Ryssland förband sig i fredsfördraget 1856 att inte bygga upp den utan Åland demilitariserades (en följd därav är f ö att ålänningarna inte gör någon värnplikt). En del av teglet togs tillvara och användes bl a i Uspenskijkatedralen i Helsingfors. Ännu de återstående murdelarna är imponerande, liksom fästningsområdets enorma utbredning på uppemot 10 km².

Det finns en vandringsled på en halvmil som leder runt, både nere vid huvudfästningen och upp till det mindre Notvikstornet varifrån vi har en mycket vacker utsikt ut över fjärdarna, och via en ganska brant stigning vidare till Djävulsberget.

Nere på ängarna är det, som längs så många av de åländska dikesrenarna, gott om gullvivor och en fredlig aurorafjäril singlar runt bland dem.

För den som vill läsa mera om fästningen rekommenderas en broschyr som finns på http://www.bomarsund.ax/wp-content/

Text och bild: Erik Elvers

Två åländska kyrkor

På Åland finns 16 kyrkor, flera av dem från medeltiden. Vi stannade till vid några av dem. Många var förstås, och tyvärr, stängda men det var intressant att se på de speciella åländska korsen med utbuktningar längst ut på korsarmarna och på gravstenarna. Ett par av kyrkorna kom vi dock in i.

Sankta Anna, Kumlinge

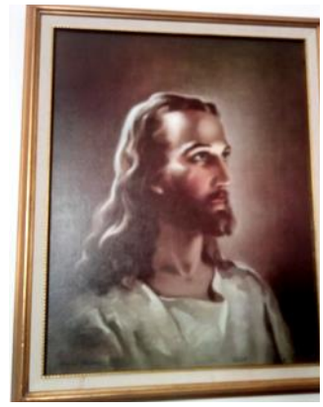

Kyrkan, en gråstenskyrka, är första gången omnämnd i ett testamente 1484 men anses vara från 1300-talet. Ön Kumlinge ligger vid den gamla norra farleden mellan Sverige och Finland. Vi var på ön på Kristi Himmelfärdsdag, så kyrkan var öppen för gudstjänst – organisten satt och övade på den 10-stämmiga orgeln när vi kom. Kyrkan är känd för sina takmålningar från omkring år 1500. Under Stora Ofreden användes den som stall och härbärge av den ryska militären, och när befolkningen efter krigets slut 1721 försökte tvätta bort sot från målningarna försvann inte bara soten utan även bilderna. Man kalkade då istället över dem, varigenom de bevarades till restaureringen 1961. Man vet inte vem som gjort dem men de är besläktade med bysantinsk ikonkonst, stilen kallas franciskansk. De har inga direkta motsvarigheter vare sig i Finland eller Sverige.

I kyrkan finns även bl a ett altarskåp från mitten av 1200-talet och ett triumfkrucifix från slutet av 1300 -talet. Möjligen har det funnits ett kloster invid kyrkan, och de resande handelsmännen kan ha bidragit till kyrkans rika utsmyckning.

Ett par av oss stannade kvar över gudstjänsten och utgjorde halva menigheten.

Ett trevligt inslag på kyrkogården var fältsippa vid en grav.

Sankta Maria Magdalena, Föglö

Vi kom till Föglö dagen efter besöket på Kumlinge, alltså på fredagen, så kyrkan var stängd. Medan vi stod i solen utanför den kom dock en yngling på en lätt motorcykel, och det visade sig vara kyrkvaktmästarbiträdet. Han skulle till hösten börja i nionde klassen och hade förra sommaren varit guide i kyrkan, så vi får tursamt nu en visning av den. Vi konstaterar att han gör ett mycket moget intryck för att vara i 16-årsåldern!

Även denna kyrka är från 1300-talet och ligger nära en segelled mellan Sverige och Finland. Den renoverades senast på 1960-talet då den gamla predikstolen ersattes av en mera profan talarstol på golvet, ”prästen skulle komma närmare folket” som motiveringen var berättar guiden inte utan fnysningar.

Från taket hänger ett vackert votivskepp, en tremastare, som år 1945 byggdes och skänktes till kyrkan av en man i församlingen. På en vägg finns en Kristusbild, gjord av Föglöbon Werner Sällman (Warner Sallman sedan han emigrerat till Amerika). Det är den mest kopierade Kristusbilden i världen (över 500.000.000 kopior!). En annan sevärdhet förknippad med kyrkan är ett relikskrin från 1400-talet med en benflisa och en lapp med inskriften Maria Magdaz som man fann i en dold hålighet i det medeltida altaret under utgrävningar 1965. En kopia av finns nu på altaret.

Text och foto: Erik Elvers

Kristusbild, foto: Lars-Olov Wallin

Posten skulle fram

Vatten och bröd i åtta dagar på fängelset Vita Björn. Detta kunde bli följden för den som inte lämnat vidare posten i rätt tid.

I början av 1600-talet behövdes effektiva kommunikationer mellan de olika landsdelarna i den växande svenska stormakten. 1636 genomfördes en postreform där det bestämdes hur posten skulle transporteras över Åland. Staten fick inte belastas med stora löneutgifter. Posten skulle föras som en budkavle mellan postbönder som bodde på lämpligt avstånd från varann. När bonden eller någon av hans drängar hörde postens signalhorn måste man göra sig klar för avfärd. Oavsett väder eller tid på dygnet måste posten föras vidare. Inte heller sjukdom, trötthet eller ångest inför vinterstormar godtogs som skäl för att avstå från dessa åläggande. Posten skulle alltid fram. Breven var viktigare än bondens liv.
Postvägen gick från Grisslehamn till Eckerö, över fasta Åland till Bomarsund och vidare över Vårdö, Kumlinge och Brändö till Gustavs socken i Finland.

Att löpa med posten längs landsvägen var ett ganska okomplicerat och billigt transportsätt. Över vattnen hände det sommartid, fast det inte var tillåtet, att kvinnor och halvvuxna barn rodde eller seglade med posten. Vintertid, när isarna bar, fördes posten till fots med häst och släde och även på skridskor och spark. När isarna varken bar eller brast, om det var packis eller sviktande isfält ,blev det ett mycket hårt slit att dra postbåtarna. Postfärderna krävde många liv, de flesta på Ålands hav. För att inte riskera att den statliga posten skulle försvinna i djupet skickades ofta en kopia av breven vägen runt Bottenviken. 1836 började man sommartid föra posten mellan Åbo och Stockholm på ångbåt. Men på vintrarna återtogs det gamla vanliga slitet fram till slutet av 1800-talet, när fartyg som bättre klarade isarna sattes in.

Den 31 december 1910 gick den sista posttransporten från Vårdö till Kumlinge. Nästa dag upphörde en 272 år gammal institution att gälla på Åland.

Lars-Olov Wallin

Foto: Göran Lindwall

Skärgårdsmuseet i Lappo

Kjell Törnvall som vi träffade på färjan till Lappo öppnade museet för oss och guidade oss på ett intressant och mycket kunnigt sätt. Kjell är född på grannön Asterholma där han fortfarande äger ett hemman och känner sig hemma. Han är uppvuxen på Lappo och har flyttat tillbaka dit, efter att under tiden han arbetade på Södra Linjens färjor ha bott i Mariehamn. Hans pappa var yrkesfiskare och familjen hade också djur. Kjell har i sin ungdom fiskat tillsammans med sin pappa. På den tiden var det fortfarande gott om fisk i Ålands skärgård. Han fiskar fortfarande ibland, men med magert resultat. På Skärgårdsmuseet finns Östersjöns mest kompletta samling av ett tiotal allmogebåtar – bland dem den enda bevarade storbåten. Museet visar upp en traditionell åländsk skärgårds- och fiskekultur. Båtar och livet i skärgården går hand i hand. I skärgården är båtar en del av det dagliga livet, och har så alltid varit. Men tiderna ändras. Förr fördes båtarna fram med segel och åror, både på fiskeresor och då man for till stan. Vid sjöbodarna i Finvik låg alla tänkbara träbåtar; jullar, roddsumpar, skötbåtar, storbåtar och till och med galeaser – alla byggda på orten med generationers kunskaper.

Skärgårdsmuseet visar traditionell åländsk skärgårds - och fiskekultur samt båtarna som användes i vardagen av skärgårdsborna vid fiske och jakt, för att fara och mjölka korna på holmen, för transport av posten och för marknadsresor. Man har också börjat att samla på sig gamla båtmotorer.

Det finns också en utställning om skärgårdsfåglar. I en monter finns uppstoppade sjöfåglar. Det är Kjells pappa Tommy som har stoppat upp fåglarna och skänkt dem till museet.

I ett av rummen finns det en permanent fotoutställning som visar livet i byn i gamla tider.

Göran Lindwall

Åland—inte bara pannkaka

En rundtur på Åland ger tillfälle till många kulinariska upplevelser. Dom mest kända är naturligtvis Ålandspannkaka, svartbröd och havtornsprodukter, men det finns mer.

När FNSiN ordnade en veckas rundtur i Ålands östra skärgård ingick, förutom vacker natur, olika typer av boenden och trevligt sällskap, mycket god mat och dryck. Jag och mina två medresenärer Christina Twerin och Nina Bohigas (vi åkte bil), passade på att äta gott när tillfälle gavs. Våra medresenärer (på cykel) delar några av våra upplevelser, men inte alla.

Jag börjar vår smakresa i Godby, som var den första anhalten. Där ligger Stallhagens bryggeri, dit vi tog oss den första kvällen för att äta gott och dricka god, inhemsk hantverksöl. Maten uppskattades av de flesta, men det var ölen som var höjdpunkten. Stallhagen tillverkar ca 12-15 olika sorter av mycket olika smak och karaktär. Flera i sällskapet skaffade sig snabbt en favorit och eftersom det fanns en gårdsbutik gick det även att köpa med sig hem. Något att se fram emot framåt sommaren!

Nästa matstopp var i Kastelholm, där Michael Björklund (Årets kock 2000) driver Smakbyn, en restaurang med 300 platser och 70 000 gäster/år (varav 30 000 enbart på sommaren). Där serverades en fantastiskt god lax samt naturligtvis Ålandspannkaka. Restaurangen öppnade 2012 och redan finns långt gångna planer på att utöka verksamheten med den intilliggande Jan Karlsgården; ett stort friluftsmuseum i anslutning till Kastelholms slott. Där skall bl a inrymmas ett destilleri, som idag finns i Smakbyn, och där man bränner både likör och mörk rom.
Gullvivan är Ålands landskapsblomma och Gullvivan heter ett skärgårdshotell med restaurang på Brändö, där det serverades en mycket god kycklinggryta. Det var med viss skepsis vi beställde den som dagens rätt, men den var överraskande välkryddad och smakrik. Till efterrätt ingick en rabarberpaj och (överraskning) Ålandspannkaka.

På Kumlinge, där vi fick boka in oss i Kumlinge stugor med kort varsel eftersom det inte gick att ta sig till Kökar som planerat (det var helg och ingen färja), serverades vi en för oss speciellt framtagen meny. Egentligen var restaurangen stängd, men den östgötske kocken Per ställde upp och lagade mat till oss i den alltmer tilltagande blåsten. Jag tror att alla blev nöjda med sina val av maträtt.

Nästa matupplevelse var i Degerby på Föglö, där vi hade ett fantastiskt boende i Gästhem Enigheten. Enigheten är en restaurerad historisk gård och restaurang som har fungerat som tingsplats och gästgiveri sedan 1700-talet. I restaurangen serverades både kött- och fiskrätter och den (tydligen) obligatoriska Ålands-pannkakan. Här var den dock gjord på mannagryn och inte risgrynsgröt samt serverades med hallonsylt i stället för sviskon (torkade plommon). En lokal variant, tydligen.

En portion Ålandspannkaka
Foto: Katarina Wicksell

Sista kvällen i Mariehamn, där en reducerad skara skulle inta avskedsmiddag, hamnade vi på restaurang Indigo. Det var en fullträff! Där serverades vi en stor Toast Skagen toppad med sikrom (dubbelt så stor som en liknande serverad i Sverige men till samma pris), kikärtsburgare, bläckfisk mm samt camembert friterad i filodeg och gammaldags vaniljglass med sås till efterrätt. Alla åt inte allt detta, men utifrån de smaskande ljuden och lyckliga minerna var alla mycket nöjda med rätterna. Utöver detta var servicen exemplariskt trevlig.

Som synes var Ålandspannkakan dominerande på efterrättsborden och fisk och skaldjur var vanliga på menyn. Dock; Åland är inte bara pannkaka!

Vad i matväg tog jag då med mig hem från Åland? Ja, svartbröd, havtorns-curd, Auraost, öl från Stallarholmen och sist men inte minst; Lakritsyoghurt från Valio. När kommer den till våra svenska butiker?

Katarina Wicksell

Enigheten

På Föglö logerade vi på Enigheten i Degerby. Enigheten är en gård, en samling byggnader, som varit i samma släkts ägo från 1600-talet till 1982, då släkten donerade den till den hembygdsförening som bildades just för att restaurera och underhålla byggnaderna för framtiden. Föglö är omnämnt redan under medeltiden i beskrivningen av den led som kallades Kung Valdemars segelled. År 1624 bosatte sig hejderidaren Gustaf Hansson på den tomt som kom att bli Enigheten men först hette Utgård. Han fick skatte- och besittningsrätt av kung Gustaf Adolf och började bedriva gästgiveri. Senare blev Enigheten även länsmansgård och tingsplats. Under den stora ofreden 1714 – 1721 flydde många till Sverige. När de återvände hade ryssar förstört Degerby, inklusive Enigheten, men gården byggdes upp på nytt. Den kom dock att förstöras ett par gånger till – under ”lilla ofreden” 1742 - 1743 och av en eldsvåda 1750.
Åtskillig dramatik och olycka är förknippad med Enigheten, men där har bedrivits jordbruk, boskapsskötsel och gästgiveri. Dess stora byggnad användes som tingssal fram till 1944. När hembygdsföreningen övertog gården var den emellertid förfallen och det har kostat mycket pengar och arbete att göra den både beboelig och attraktiv igen. Den skulle ha förklarats som byggnadsminne, men så har ännu inte skett.

Idag drivs Enigheten som gästhem. Vi sov gott och serverades utsökt middag och frukost där.

Anders Schærström

Havet

”Jag kan segla förutan vind, jag kan ro utan åror, men ej skiljas från vännen min utan att fälla tårar” - den kända åländska folkvisan berättar något om hur livet på Åland kunde vara. Nödvändigt att ha båt för att kunna besöka öarna och för att fiska. På de tusen öarnas land (6 757 öar) har ålänningarna alltid vistats nära eller på havet.

Förutom fisket blev att gå till sjöss ett sätt att livnära sig. Livet på en segelskuta innebar ofta ett hårt och enformigt arbete. Kanske för att stå ut med sjölivet romantiserades och besjöngs livet ombord och i olika hamnar. Som t.ex. i den åländska visan ”En sjöman älskar havets våg”. Älskade sjömännen verkligen livet till sjöss? Sanningen var nog snarare att sjömannen på sina seglatser drömde om de nära och kära därhemma. Han kanske tatuerade in sin drömda kvinnas bild eller namn på sin kropp. Ett sätt att ha henne nära och samtidigt få en identitet.

På sjöfartsmuseet i Mariehamn finns exempel på hur tatueringarna kunde se ut.

Den åländska/finländska handelsflottan bestod 2017 av 28 fartyg för passagerar- och lasttrafik.

Massmedia rapporterar ofta om utsläpp, övergödning, sjuk östersjötorsk och konflikten mellan ekonomiska och miljömässiga intressen i Östersjön.

När vi ska lämna sjöfartsmuseet får jag syn på en affisch:

”Vi är havets folk, vår väg är havet,
Vi lever med, av och på havet
Vi vet att havet ger och tar,
förenar och isolerar
Havet finns i vårt förflutna
och i vår framtid
Havet finns här och nu”

Fartyg av olika slag och komfort har gått över Ålands hav. Vi åker mycket bekvämt med lyxkryssaren Viking Grace, ett fartyg som drivs med flytande (miljövänlig?) gas.

Lars-Olov Wallin

Ett ovälkommet besök för 300 år sedan

Den 11 juli år 1719 dök en stor rysk flotta upp på väg in mot Kapellskär och landsteg på Rådmansö i Stockholms norra skärgård. Den bestod av ungefär 250 båtar och skepp med ca 25 000 soldater. Från Björkö i norr och söderut till ön Öja med Landsort ljöd varningsskott och tändes vårdkasar. ”Ryssen kommer!”

Åland var svenskt men ockuperat av Ryssland 1714 –1721 och kunde därmed användas som bas för ryska spaningsstyrkor. Dessa hade observerats veckorna innan på flera platser i vår skärgård, så det var ingen överraskning när anfallet inleddes. Det var begränsat motstånd då huvuddelen av flottan var i Karlskrona. Ansvar för Stockholmsflottan hade amiral Didrik Taube. Han satsade på försvar vid inloppen till Stockholm, främst vid Vaxholm och Oxdjupet, mindre i söder vid Baggenstäket. Ryssarna delades i två delar, en liten mot Gävlebukten och en större i Stockholms skärgård, härjande med 200 fartyg ända ner till Norrköping. Gävle och Norrland hade bättre försvar och ryssarna i söder försvann 19 augusti, men återkom i norr 1720 och 1719. Därefter slöts fred i Nystad i Fin-

land 1721. Sverige förlorade Estland, Livland, Ingermanland och Kexholms län, men fick behålla nästan hela Finland.

Den svenska adeln och borgerskapet förlorade mycket, men mest och hårdast drabbades de oskyldigaste, skärgårdsbefolkningen, vilka förlorade allt de ägde. Det värsta var att ryssarna förstörde alla hus, båtar, fiskeredskap, bryggor, skörd, skog och tog eller dödade djuren. De dödade få människor, men våldtäkter var vanligare, som i alla krig. Inget fiske, ingen jakt, alltså utbredd svält den följande tiden. Statskassan var nästan tom pga. krig, så svenska kronan kunde bara skänka en del spannmål till de lidande. För att hjälpa till med återbyggnaden gav kronan skattefrihet till många bönder, vanligen 5–8 år. Många flydde sin skärgård och återkom aldrig.

Mellan Björkö i norr och Landsort i söder brändes eller skövlades minst 935 gårdar och 18 säterier. Dessutom är flera brända gårdar ej registrerade. Till gårdarna hörde även otaliga torp samt fria båtmanstorp, ej medtagna. I norra skärgården, norr om Härö, förstördes minst 462 gårdar, fem säterier samt alla torpen. Söder om Harö är källorna mer ofullständiga och efter Runmarö blir de ännu sämre. Ett särskilt problem är i vilken ordning gårdarna överfölls, och alltså den väg galärflottan tog.

Kartan visar omfattningen av härjningarna från Gävle i norr till Norrköping i söder. Kartan är fotograferad på utställningen i Nynäshamn. *Foto: Kjell Linnér*

På t.ex. fasta Ornö brändes enligt en karta 19 gårdar och Sundby säteri. En förteckning som omfattar omgivande småöar talar om 44 förstörda bebyggelser. Ytterligare en annan uppgift är 31-32 gårdar. Runmarö förlorade 20 gårdar.

Tsar Peter I (den Store) sade sig bara vilja ha fred och skyllde på den svenska ledningen, men tog ju mycket land. Men den svenska eliten med Karl XII hade också ett stort ansvar för tragedin i skärgården.

Sommaren 2019 har det funnits en utställning om rysshärjningarna i hela skärgården på hembygdsgården i Nynäshamn, och en annan på Landsort om södra skärgården, utanför Södertörn.

Kjell Linnér

Litteratur:

Ryssåret 1719 av Edvin Gustavsson

Brända hemman i Roslagen av Gunnar Lind (på nätet finns en digital utställning baserad på boken: www.1719.se)

Skärgårdskarta av Carl Gripenhielm från 1690-talet.

Tips från redaktionen:

Artiklar om rysshärjningarna, så kallade ryssugnar och gravar i skärgården, författade av Mimmi Öberg, finns i NOS 4/2011, 1/2012 och 2/2012.

Har du inte kvar de numren kan du hämta och läsa dem på vår nätplats, fnsin.nu under fliken NOS > Gamla NOSar.

För flera år sedan gjorde FNSiN en vandring till Baggensstäket, där ryssarna stoppades. I höst upprepar vi vandringen. Se programsidorna.

FNSiNs exkursion 2012 till Storängsudd med ryssgravar och ryssugnar bland vårblommor.

Foto: Anders Stålnacke.

Hur gick det?

Näsduksträdet och trädvandring i Humlegården måndag 27/5

Vi träffades vid Skanstull och tog sedan buss en hållplats och därefter en kort promenad mot Eriksdalslundens koloniområde. På Vickersvägen stannade vi och spanade ner mot kolonilotten med näsduksträdet. Vilken syn! Med den hitersta lottens mörklila syrenblommor som inramning lyste näsduksträdets alla blommor vackrare än någonsin. När vi beundrat trädet på avstånd gick vi ner till kolonilotten och fann att inte en näsduk fallit till marken. Det visade sig att ägarna till lotten var där och vi fick komma in. Att gå under alla näsdukarna kändes nästan overkligt. Av Alf fick vi veta att trädet planterades av förre ägaren 1975.

Det var svårt lämna trädgården, och man var så nöjd av alla intryck att vi har full förståelse för att tre av gruppen avvek efter besöket. Men fyra ur gruppen fortsatte till Humlegården. Vi gick in i trädgården från Linnégatan och redan vid Sturegatan såg vi ett vackert träd sträcka sina grenar ända mot marken, en hängbok. Vi passerade några vackert blommande hästkastanjer, men stannade framför en äkta kastanj. Detta träd är inte alls släkt med hästkastanjen trots att frukterna, kastanjerna, liknar varandra. Att de inte är släkt förstår man genom att titta på blommorna och bladen som inte liknar varandra på minsta vis. Vi fick även lära oss känna igen lindar på att det växer ut kvistar vid roten eller på stammen. Linden är det vanligaste trädet i Humlegården - det finns långt över hundra lindar där.

Eva och Lars Innings

Vårvandring i sommarvärme

En skön dag i solsken, bland sommarblommor och behaglig grönska. Denna gång hade Erik hittat en för vandring lämplig förbindelse mellan Morsta och Ekskogen i Roslagen. Idag stillsam landsbygd med få gårdar och hus, men förr i tiden levande jordbruksbygd med gårdar, torp, vattenkvarnar och kolmilor vilket syns i ortnamnen och på gamla kartor. I Broby har det funnits ett tegelbruk och i Röby tillverkades salpeter.

Strax innan vi kom till hållplatsen Ekskogen korsade vi modigt ett fält med högt gräs, klättrade över ett stängsel och tog oss upp på Kårsta socknens enda kända fornborg.

Soili Bisi Ström

Sandö-resan i juni

Föreningsresan till Gotska Sandön i mitten av juni blev litet ovanlig. Vi var ovanligt få anmälda, bara fyra personer. Två av dem måste avboka p g a en muskelinfektion, det var dock tur att denna slog till före och inte under resan. Vi var därför bara två som mötte upp på Fiskepiren i Nynäshamn en onsdagsmorgon, och det var då så stark vind att avfärden ställdes in. Det var osäkert hur det skulle bli dagen efter, så den ene av oss bestämde sig för att avboka sin resa hellre än att på vinst och förlust åka fram och tillbaka mellan Nynäs och Stockholm eller alternativt dra omkring i Nynäs ett dygn.

Jag chansade på att båten skulle gå på torsdagen och infann mig ånyo den morgonen, och då blev faktiskt turen av. Sammantaget var vi 11 passagerare ombord, men jag alltså hela FNSiN-gruppen. Även om vinden lagt sig och sjön höll på att lugna sig var det litet guppigt, men kapten gjorde en kringgående rörelse innanför Utö och med skydd av ytterligare ett par öar innan vi kom ut på öppet vatten. Det blev landstigning i Varvsbukten efter läktring med gummibåt.

Jag gick på burgen och stranden till Lägerplatsen. Det hade kommit mycket tistelfjärilar med starka sydvindar, och de var fullt sysselsatta i timjantuvorna. Det var också gott om styvmorsvioler och fetknopp, och en och annan fältsippa blommade ännu. Sedan jag installerat mig gick jag den sedvanliga turen Kapellänget – Elefanten – Västra Sidan – Bredsand. Några svärdssysslor vid Elefanten var ännu inte överblommade, och uppåt Bredsand tittade vraket av Donau, som gick i kvav 1982, fram. Jag har sett det då och då tidigare men inte alla år – det som göms i sand det kommer fram ibland.

På fredagen gick jag runt ön. Den stora upplevelsen var 200-300 rödsysslor mellan Tärnudden och Nymans, fler än jag sett under alla tidigare resor sammantaget. Jag har inte varit på Ön i mitten av juni förr utan vårresorna har gått i maj eller i början av juni, litet för tidigt för denna vackra orkidé. Jag såg på ett ställe också ett bestånd svärdssysslor, ett dito rödsysslor och ett dito hybriden mellan dem och tänkte på kinesrestaurangrätten ”familjelycka”. På lördagen började jag med att titta efter majviva i Dynkärret men den var helt överblommad. Jag gick sedan längs Västra Sidan till Gamla Gården och därifrån direkt till Nymans varefter jag fortsatte på Höga Land och södra stranden till Säludden där 25-30 sälar låg och sjöng. Trevligt, även om budskapet

sannolikt är ”försöker du ta min sten biter jag dig”. Längs traktorvägen norr om Säludden fanns ytterligare rödsysslor. Det blev alltså i stort sett fredagens tur baklänges, men jag ville ta chansen att se orkidéerna ordentligt. På kvällen berättade en av tillsynsmännen om Gottberg, Madam Söderlund och om mordet vid Tärnudden.

På söndagen, hemresedagen, gick jag runt Bredsand på morgonen och efter lunch till Schipkapasset, sedan Höga Åsen-leden till Säludden och därifrån upp till Las Palmas varifrån hemresan gick. Det blåste då 2 m/s och havet var mycket lugnt.
Det fanns en hel del fällda träd runt om på Ön, efter stormen Alfrida i början av januari. Tillsynsmännen bedömde att den tagit ca 10.000 träd, därav 127 över vägar och leder och de hade röjts. Övriga får förstås ligga kvar även om ett ungt par konstaterade att det var svårt att hitta en bra yta mellan de fällda träden på tältplatsen på höjden alldeles väster om Lägerplatsen. Tråkigt nog hade Alfrida tagit två av de tre stammarna på Kandelabertallen vid Gamla Gården.
Drygt ett dussin (korta) bad hann det bli.

Några ejderhonor med ungar, och strandskator på många stränder, inte bara i Källahamn.

Sammanfattningsvis var besöket rätt misslyckat som föreningsresa men för mig underbart.

Erik Elvers

Sandöresan i augusti

Sensommarresan till Gotska Sandön strax efter mitten av augusti hade visserligen bara två deltagare, men dessa fick några mycket sköna dagar med vandringar och bad. Kraftigt regn första natten, i övrigt uppehåll och behaglig temperatur. Det kan noteras att Kokhuset nu har spisar med induktionshällar, att det tillkommit ett skåp med låsbara fack där man kan ladda mobil eller dator och att en raststuga öppnats i Bagarstugan vid Tärnudden.

En ljungpipare siktades på Bredsand.

Erik Elvers

P.S. Sandöfyren i pepparkaksform

I Svenska Fyrsällskapets tidning Blänket nr 1 2019 ser vi att den föreningen inför julen 2018 hade en tävling om vem som byggde den finaste pepparkaksfyren. Bidragen var både verkliga fyrar och tre fantasifyrar, och bland bidragen fanns Gotska Sandön. Den kom visserligen inte på prispallen, där landade en okänd fyr med fyrmästarbostad på förstaplatsen följd av (troligen) Örskär och Smörbådan, men trevligt att se att någon tänkt på Ön. Se gärna https://fyr.org/wiki-files/BlanketAllYears/Bl2019-1.pdf

Program

KÖKAR

13– 15 september

Omkring tio medlemmar kommer att besöka Kökar. I resplanen ingår Otterböte bronsålders-boplats, vandringar till geologiskt , historiskt och arkeologiskt intressanta miljöer.
Information: Göran Lindwall, goran@lindwall.se.

UTFLYKT TILL ÖJA/LANDSORT

Fredag 20 september

Pendeltåg från Sthlm City 8.24 till Nynäsgård där man byter till buss 852 till Ankarudden. Waxholmsbåt till Landsort kl. 10.00. Bil: väg 225 eller 73 till Nynäshamn. Följ skyltar mot Torö/Herrhamra, kör så långt det går. Parkering kostar 60kr/dag. Båtresan tar en halvtimme och kostar 79kr (pensionär 58kr). Om du har en SL-periodbiljett (minst 30 dagars), gäller den även på båten. Hemresa från Landsort kl. 15.00, åter i Stockholm City 17.06.

Kjell Linnér kommer att guida turen på denna Stockholms skärgårds sydligaste punkt, en ca 5km lång ö. Där finns bl. a ett fyrtorn från 1600-talet, landets äldsta bevarade, en fågelstation och en försvarsanläggning från 1970-talet. Den största byn, Storhamn, är ett pittoreskt och levande skärgårdssamhälle (ca 20 bofasta) med både handelsbod, pub, vandrarhem och restaurang.

Ta med matsäck.

Föranmälan till Kjell senast 18 september,
tel. 08–58356393 (ring helst kvällstid)
eller 070–3864933.

NATUREN I EKOPARKEN

Onsdag den 2 oktober kl 18

IFFI, Norrtullsgatan 45
FNSiN var, redan när grunden till världens första nationalstadspark lades, bland de föreningar som anslöt sig till Förbundet för Ekoparken.

Henrik Waldenström, ornitolog, guide och en av initiativtagarna till Ekoparken, berättar denna gång om naturen i parken.

Fika med ostfralla, 50 kr för det hela.

Föranmälan till Lars-Olov Wallin
wallin.larsolov@gmail.com., tel. 070 1714829

VANDRING TILL BAGGENSSTÄKET

Söndag 13 okt, buss fr Slussen ca kl 10

Det är i år 300 år sedan rysshärjningarna i Stockholms skärgård, alltså under slutet av Stora Ofreden. Det fanns t o m ett hot mot själva Stockholm, men det avvärjdes genom slaget vid Baggenstäket. Vi gör en höstvandring dit från Neglinge och fortsätter genom skogen till Fisksätra. I mån av tid och intresse kan vi besöka Leksaksmuseet där som öppnade våren 2018. På vägen till Stäket passar vi på att bese en ”sjörövargrav”.

Hur tidtabellerna ser ut i höst är i skrivande stund okänt, men jag räknar med buss från Slussen runt kl. 10, byte till Saltsjöbanan vid Henriksdal och ankomst till Neglinge runt 10.45.

Exakta tider meddelas efter **föranmälan** som görs till Erik Elvers sms 0738-526399 eller e-mäle e.elvers@bredband.net senast thorsdag 10 oktober.

Skor för vandring i skog, matsäck för lunchrast och evt även en te/kaffepaus.

HÖSTMÖTE

Medlemmarna i Föreningen Natur och Samhälle i Norden kallas härmed till ordinarie höstmöte den 8 november kl 18.00 i IFFI:s lokaler, Norrtullsgatan 45 (Borgerskapets Enkehus)

Dagordning

1 Val av mötesordförande, mötessekreterare och två justerare
2 Fastställande av röstlängd
3 Mötets behöriga utlysande
4. Fastställande av dagordningen
5. Protokoll från föregående allmänna möte
6. Val av styrelse för 2020
7. Val av revisor och revisorssuppleant för 2020
8. Val av valberedning
9. Fastställande av årsavgift för 2020
10. Förslag till budget 2020
11. Motioner (skall vara styrelsen tillhanda senast en månad före höstmötet)
12. Aktuell information om samarbete med andra organisationer etc.
13. Övriga ärenden

Efter mötesförhandlingarna bilder och berättelser från Ålandsresan.

Föreningen bjuder på fika med smaker från Åland.

VÄLKOMNA!

NORDENS GRÄNSER— KONFLIKTER OCH ÖVERTRÄDELSER

Tisdag den 12 november klockan 18. Föreningen Nordens kansli, Drottninggatan 30.

Flensburg, Grisbådarne, Hapatornio, Boris Gleb, Petsamo och Viborg. Nordens yttre och inre gränser speglar en rumslig historia med motsättningar, krig, överträdelser och samarbete.

Thomas Lundén, emeritusprofessor vid Södertörns högskola har sysslat med politisk geografi och geopolitik under många år och tar oss med på en tur över gränserna.

Fika med ostsmörgås ingår. 50 kronor för det hela.

Vi bevakar porten och släpper in från ca 17.30.

Föranmälan önskas till Anders Schærström, anders.schaerstrom@telia.com; tel 08 758 3003; 070 693 9128.

Samarrangemang för FNSiN och Föreningen Norden Stockholm med stöd av Studieförbundet Vuxenskolan.

NILLORUTILIUTT - OM GRÖNLÄNDSKANS UTMANINGAR

Måndagen den 25 november kl 18

IFFI, Norrtullsgatan 46 (Borgerskapets Enkehus)

Henrik Nilsson, terminolog med lång erfarenhet från Terminologicentrum TNC, har nyligen undervisat på Grönland och berättar om språkvård på Grönland och i övriga Norden.

Mer information kommer via e-post.

Du kan också höra av dig till Anders Schaerström, anders.schaerstrom@telia.com; 070 693 91 28; 08 758 3003.

GRÖT, GLÖGG OCH MUMINTROLL— ANDHÄMTNING I ADVENT

Torsdag 12 december kl. 18

Fatburs Kvarngata 14. För att komma in ring ”Föreningslokal” från porttelefonen. Du kan även ringa till Soilis mobil.

Vi avslutar FNSiN– året genom att samlas denna mörka kväll för att ha en trevlig, julig stund tillsammans. Vi umgås, dricker lite glögg, äter en tallrik

risgrynsgröt och fikar. Som traditionen bjuder blir det en stunds högläsning, berättelser med jultema och, naturligtvis, mumintroll.

Kostnad: 60kr

Föranmälan nödvändig (för att vi ska kunna köpa lagom med matvaror). SMS eller e-post till Soili
072–9921669, soibis@outlook.com eller till Anders 070–6939128,
anders.schaerstrom@telia.com

ESTLANDSCYKLING försommaren 2020?

Visst intresse har framförts om någon cykeltur även nästa år, ett förslag är i Estland. Huruvida det blir någon tur beror förstås bl a på hur sommarprogrammet ser ut i övrigt, t ex om det finns andra resplaner, men ett grovt utkast till resrutt är följande. Blir det inte en sådan tur 2020 kanske det kan bli 2021.

Färja till Tallinn, och efter att ha sett på staden österut längs Finska viken till nationalparken Lahemaa. Två nätter i eller nära den, dvs en heldag där. Sedan vidare till Peipus-sjön och den gamla universitetsstaden Tartu (tidigare Dorpat) och därifrån tillbaka till Tallinn nordväst genom landet. Total längd 40-50 mil, jag räknar med 5-6 mil (3-4 timmar cykling) per dag. Jag bedömer att det inte finns tid för i och för sig intressanta besök i Narva eller på de gamla svensköarna i Finska viken – tänkt längd för turen är drygt en vecka i slutet av maj eller första halvan av juni.

Jag upprepar att programmet är på skisstadiet, jag har t ex inte kollat övernattningsmöjligheter eller tillgång till småvägar, men om det är några som tycker att det låter intressant ber jag dem kontakta mig (mäle e.elvers@bredband.net) och gärna framföra synpunkter och/eller önskemål.

Mera info kommer i nästa nummer av NOS.

Erik Elvers

ANDRA FÖRSLAG TILL RESOR

Nyligen har medlemmar föreslagit att föreningen ska göra resor till Island respektive Nyland. Som ni vet har föreningen alltid förberett och genomfört resor på egen hand, dvs. vi har diskuterat upplägg, ofta förberett oss i regelrätta studiecirklar, bokat själva och färdats med egna medel. De nya förslagen är mycket preliminära, så nästa steg är att intresserade samlas för att resonera.
Är du intresserad?
I så fall kan du höra av dig till Lars-Olov Wallin (wallin.larsolov@gmail.com; 070 171 4829).

Inbjudningar från närstående föreningar

STF-vandring från STALLMÄSTAREGÅRDEN till KOPPARTÄLTEN

Lördag 28 september, samling kl 10.45 Odenplan, vid spärren 1 trappa ned.

Vi gör en vandring i Hagaparken i september förbi Kungliga Begravningsplatsen upp till gamla Haga. Vi kommer att se Turkiska paviljongen, ” grottan” med ”vattenfallet”, Ekotemplet, Gustav llls ruin och Koppartälten där vi kan fika.
Ledare: Uno Tholsson.
Buss 515 från Odenplan till Stallmästargården, hem från Haga Norra med buss 515 till Odenplan.

Guide: Mats Gullberg.
Anmälan till Mats Gullberg, 070 570 92 47.

Kostnad 30:- för medlemmar för övriga kostar det 50:- , avgiften betalas vid spärren.

Ge ett medlemskap i FNSiN i julklapp eller som annan present.

Gå in på föreningens hemsida och klicka sedan på fliken ”Medlemskap”. Längst ner får du frågan ”Vill du ge bort ett medlemskap till någon som gåva” Genom att klicka på ”HÄR” kommer du till en digital blankett där man fyller i namn och adressuppgifter m.m.

Avsändare: Föreningen Natur och Samhälle i Norden
c/o Erik Elvers Illerstigen 28, 170 71 SOLNA